

HISTORIČNA DOKUMENTACIJA

STATUT BRATOVSKKE SKLADNICE ZA ŽELEZARNO NA DVORU IZ LETA 1799

Jože Šorn

Bratovska skladnica (nemško Bruderlade) je ime za ustanovo oziroma za blagajno, ki je delavcem — članom, zaposlenim v rudnikih, pri plavžih in v fužinah izplačevala določene vsote denarja za čas bolezni, za invalidnost in za pokojnine; podporo iz te blagajne so prejemale tudi vdove in osiroteli otroci.¹ Na tem mestu je nemogoče, da bi za uvod orisali funkcioniranje socialnega zavarovanja pri cehovskih in drugih združbah, da bi se dalje lotili raziskav o vplivu takšnega zavarovanja na izoblikovanje bratovskih skladnic in da bi se spuščali v primerjave med posameznimi oblikami socialnega zavarovanja. Za sestavo razprave o zgodovini bratovskih skladnic nam manjka še precej elementov, gotovo pa ni nobenega dvoma več, da moramo začetek zavarovanja rudarjev in fužinarjev pri nas iskati v idrijskem rudniku živega srebra. Marija Verbičeva navaja v zvezi s tem rudnikom obstoj bratovske skladnice vsaj v letu 1671.²

Trenutno najstarejši zapisani člani o organiziranju in poslovanju bratovske skladnice nosijo datum Dunaj, dne 14. junija 1799 in so namenjeni upravi ene izmed naših klasičnih železarn na vodni pogon,³ ki ji je v začetku bil upravnik Jožef Globočnik, član znanega gorenjskega železarskega rodu. Vedeti moramo, da je proti koncu 18. stoletja bila konjunktura za vse panoge industrije že kar znatna in da je v tem okviru dobro uspevala tudi železarska industrija. Najvidnejši dokaz za konjunkturo je pač utemeljitev novega podjetja, ki se je imenovalo »Plavž in fužina Viljema kneza Auersperga na Dvoru« in je delovalo ob Krki pod Žužemberkom. Podjetje je prejelo koncesijo za obratovanje plavža (ne peči na volka) ter za šest presnih ognjev in tri kladiva 6. februarja 1795.⁴ Dobro je uspevalo kar od samega začetka, saj je plavž proizvedel že v prvem letu taljenja 200 ton surovega železa, v letu 1796 pa celo 402 toni, potem pa

¹ Jože Šorn, Premogovniki in njihovi rudarji v obdobju 1848—1918, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja VIII-IX, Ljubljana 1968—1969, strani 82 sledeče.

² Marija Verbič, Idrijski delavec v 16. stoletju, Zgodovinski časopis VI—VII, 1952—1953, str. 550. Dalje še Mihael Arko, Zgodovina Idrije, Gorica 1931, str. 120, 127.

³ Arhiv dvorne komore, Dunaj, Münz- und Bergwesen, Krain, fascikel rdeča številka 1627, spis št. 6087.

⁴ Ibidem, spis št. 7631.

zdržema nekaj prek 200 ton. S tem se je uvrstil v sam vrh proizvodnje surovega železa na slovenskem ozemlju. Le plavža na Savi in Javorniku sta ga prekašala. Še bolj se je podjetje uveljavilo, ko so mu 19. julija 1799 koncesionirali — nov dokaz za povoljno konjunkturo — dva nadaljnja presna ognja in eno kladivo. Ob tej povečavi je zanesljivo imelo več kot 200 delavcev, to je ogljarjev, voznikov, pralcev in drobilcev rude, plavžarjev, kovačev in drugih delojemalcev. Statistični podatki za leto 1809 navajajo 216 delavcev, za leto 1811, ko je nazadovala proizvodnja zaradi bistveno zoženega tržišča, pa še vedno 204 delavce.

Bili bi v hudi zmoti, če bi mislili, da so bili zemljiški gospodje v 18. stoletju, zlasti v njegovi drugi polovici, zgolj in izključno samo »agrarci«. Nekateri so se primerno živahno udeleževali utemeljevanja tekstilnih, steklarskih, železarskih in drugih manufaktur. Eden izmed takih v industrijo prehajajočih zemljiških gospodov je bil tudi Viljem iz knežjega rodu Auerspergov, torej iz družine, ki nikakor ni bila tako malo pomembna v naši zgodovini industrializacije. S tem, da smo omenili inšpektorja železarne Globočnika in njenega lastnika Auersperga, smo že hoteli namigniti na izvor hotenja o utemeljitvi bratovske skladnice. Ob tem ne mislimo zanikati volje delavcev glede njene ustanovitve, saj je gotovo, da so v oddaljeno in agrarno Suho krajino prišli kvalificirani delavci z Gorenjske, verjetno tudi iz neslovenskih delov države. Nadaljnja dva strokovnjaka, ki sta podpirala potrebo po njeni realizaciji, sta mogla biti še predstojnik rudarskega sodišča v Ljubljani Ivan Gussmann in njegov referent Marko Čerin. Pravila oziroma statut je oskrbel in poslal z Dunaja v Ljubljano Jožef pl. Leithner, ki je bil v tem času pomemben funkcionar v tistem dvornem svetu, ki je bil kompetenten za vodstvo montanisticuma, to je za rudarstvo in fužinarstvo.

Poslednje tri može okarakterizirajmo z nekaj besedami, da bomo spoznali strokovnjake, ki so proti koncu 18. stoletja tudi pomagali po svoji strani k prosperiranju našega železarstva in k uveljavitvi socialnega zavarovanja rudarjev in fužinarjev. Ivan Gussmann, rudarski svetnik v slovaškem rudarskem in fužinarskem kraju Smolnik, je nastopil službo vodje višjega rudarskega urada in rudarskega sodišča v Ljubljani prav 1. avgusta 1795; tu je ostal do leta 1805, ko so ga premestili na Tirolsko. Znan je po tem, da je od februarja 1796 dalje krajši čas eksperimentiral v fužini na Savi s taljenjem železa s pomočjo zagorskega premoga.⁵ Marko Čerin je bil vsaj od marca 1783 dalje zaposlen kot referent v ljubljanski rudarskosodni substituciji, od leta 1792 dalje kot pisar v novo ustanovljenem višjem rudarskem uradu in rudarskem sodišču; od maja 1809 do oktobra 1813 je bil Chef du Tribunal des mines.⁶ Takratnega referenta, pisarja seveda ne smemo enačiti z današnjim pisarjem, ker je bil Čerin po rangi že kar pomemben uradnik. Leithner je dolgo let deloval v idrijskem rudniku živega srebra. Leta 1763 je bil slušatelj idrijske šole za metalurške in kemične vede, kjer sta mu bila učitelja geodet Jožef Mrak in prirodoslovec Ivan Scopoli. Kot geodet je leta 1780 zrisal načrt manjše železarne v Trenti in več drugih planov v Idriji sami in leta 1792 je tod vodil dela za izkop novega jaška. Kako in kdaj je prišel na Dunaj v krog vodilne rudarske administracije,

⁵ Alfons Müllner, *Geschichte des Eisens*, Wien-Leipzig, 1909, str. 193, 195, 430 sl.

⁶ *Ibidem*, str. 191—192, 195.

nam trenutno še ni znano.⁷ Vsekakor je imel dovolj praktičnih izkušenj in teoretičnega znanja o pomenu bratovskih skladnic.

Približno sredi pomladi leta 1799 je Globočnik prosil višji rudarski urad, konkretno Gussmanna in Čerina, da mu posredujeta shemo o organizaciji bratovske skladnice. Višji rudarski urad je vlogo obravnaval na svoji seji 8. maja in ker ni mogel posredovati učinkovitih informacij, se je obrnil na najvišjo rudarsko instanco na Dunaju po pomoč. Sem je prispela vloga kar mesec dni pozneje, šele 7. junija. Zelo hitro, v treh dneh je Leithner že izdelal koncept statuta in ga izročil svojemu svetu v obravnavo in sprejem; oboje se je zgodilo 14. junija. Še istega dne je dal Leithner izdelati čistopis; istočasno je vsebino osnutka tudi razdelil v šest točk. Globočnikova prošnja je potovala šest tednov, da je prispela do Leithnerja, ta pa je po manj kot desetih dneh vsega postopka poslal pravila za bratovsko skladnico v Ljubljano.

Uradno odobreno besedilo statuta je naslednje:

Zur Rathssitzung von 14-ten Juny 1799 — ex offio

Die Erledigung des Laybacher Berg O: Ämtl. Sess. Protocolls in publico politicis vom 8-ten May betref.

An das k. k. Ober Bergamt und Berggericht zu Laybach im Herzogthum Krain.

Über den Inhalt dessen Sessions Protocolls in publico politicis von 8-ten vorigen Monats wird lediglich ad N-um 98 et 113. ruckeriennert, dass es nemlich in Ansehung des Bruderlads Vermögen bey den Gewerkschaftlichen Werkern folgedne Bewandnüss habe

1-tens soll und muss dasselbe für sich allein und ohne Vermischung mit dem Gewerkschaftlichen Vermögen behandelt, aufbevhahrt, und geführt werden.

2-tens haben 2 Ausschussmänner oder Brudermeister von den Contribuenten bey dieser Bruderlade die Speer, und Gegenspeer zu führen, die Lad selbst aber ist immer bey dem Vorgesetzten des Werks, welcher als Cura-

tor des Vermögens anzusehen ist, aufzubewahren.

3-tens Ist die Bestimmung dieses Instituts denen armen Contribuenten in Unglücks- Krankheits oder sonstigen dringenden Fällen hieraus beyzustehen, einige Andachten zu bestreiten den reisenden Knappen oder Hammerarbeitern einen Reisepfenning zu verleihen, und allenfals auch, wenn es das Vermögen zulässt den verweisten, oder verunglückten Kindern der Contribuenten einen Subsistenz Beytrag oder Provision zu geben; Alle Ausgaben müssen jedoch mit Wissen, und Willen der Contribuenten geschehen: Die Bewilligung hiezu ertheilt der Beamte des Werkes, diesem liegt also

4-tens ob, auf richtige und getreue Gebahrung zu sehen und acht zu tragen, dass bey dieser Lade keine Missbräuche einschleichen, und das Vermögen zu keinen ungebührlichen Handlungen nemlich zu Gastereyen oder sonstigen unnothwendigen Dingen verwendet werde; Die Rechnung über das Vermögen hat der Beamte zu führen, und die Brudermeister müssen diese mit unterfertigen: es verstehet

⁷ Arko, Zgodovina Idrije, str. 92, portret na str. 36; Ivan Mohorič, Rudnik živega srebra v Idriji, Idrija 1960, str. 159—160, 190, portret na str. 184.

sich aber dass in dieser Lade immer ein baarer Cassa Rest für unvorgesehene Fälle vorhanden seyn muss; sollte aber dieser anwachsen, so muss die mehr als nothwendige Baarschaft fruchtbringend ad fundum publicum angelegt werden.

5-tens Anticipationen sind den Contribuenten im Nothfall gegen hinlangliche Baarschaft [v konceptu: Bürgerschaft] bis zur Summ von 25 fl unverzinslich gegen successiven Abzug von dem Lohne abzureichen: wer mehr als 25 fl empfängt muss hierüber einen Schuldbrief ausstellen und der Lade das landesübliche Interesse zahlen, jedoch können nur die Contribuenten auf Darelhens Empfänge Anspruch machen: Sechs Wochen nach Verlauf des Jahres sind die Rechnungen dem k. k. Ober Amt, und Berggericht zur revision, und Aprobirung zu zusehen; dasselbe hat also

6-tens lediglich darauf zu sehen, ob richtig gebahret worden? ob keine ungebührlichen und unpassirlichen Ausgaben vorkommen? und ob die Capitalien gesichert sind? Und dann kann dasselbe bey vorkommenden Excursionen, oder Visitationen die Bruderlads Cassen auch inventiren. Ausser den nungesagten hat aber das k. k. Ober Amt und Berggericht in das Bruderlads Institut keinen weitem Einfluss zu nehmen, alle Verrechnungsweitläufigkeiten zu beseitigen, und die Ausgabs Begenehmigung dem Werks Vorgesetzten, der ohnehin für das Vermögen verantwortlich ist, zu überlassen.

Alles dieses ist demnach der Fürst Wilhelm Auerspergischen Flossofen Hammer Verwaltung mit dem Beysatz bekannt zu machen, dass das Bruderlads Vermögen alsogleich von jenen des Werks nach vorgesagten Grundsätzen abgesondert werden müsse, und dass daher die Werks Cassa

das schuldige Vermögen dahin baar abführen, oder wenn es die Contribuenten zufrieden sind, für den Schuld Betrag eine ordentliche sichergestellte und intabulirte verzinsliche obligation einlegen soll.

Wien den 14-ten Juny 1799

J/oseph/ v Leithner — mpia

K seji sveta z dne 14. junija 1799 — uradno

Rešitev zapisnika o zasedanju ljubljanskega višjega rudarskega urada in publico politicis z dne 8. maja.

Višjemu rudarskemu uradu in rudarskemu sodišču v Ljubljani v vojvodini Kranjski.

Glede vsebine protokola o njegovem [tj. naslovnem uradu] zasedanju in publico politicis z dne 8. preteklega meseca omenjamo samo številki 98 in 113, da je s premoženjem bratovskih skladnic pri podjetjih namreč takóle:

1. Naj se oziroma se mora z njim ravnati, ga hraniti in voditi ločeno, brez mešanja s premoženjem podjetja.

2. Morata dva odbornika ali bratovska mojstra izmed vplačevalcev imeti pri skladnici vsak svojo ključavnico, blagajna sama naj se pa vedno hrani pri predstojniku podjetja; ta je varuh njenega premoženja.

3. Namen ustanove je, da pomaga revnim vplačevalcem v nesreči, boleznih in v siceršnjih nujnih primerih, da poravna nekatere pobožnosti, da podeli potujočim rudarjem ali fužinskim delavcem nekaj potnine, in da vseakor — če dopušča premoženje — nudi osirotelim ali ponesrečenim otrokom vplačevalcev preživnino ali oskr-

bnino. Vsa izplačila se morajo opraviti z vednostjo in s pristankom vplačevalcev, dovoli jih pa uradnik podjetja.

4. Uradnik skrbi za pravilno in vestno gospodarjenje ter pazi na to, da se pri skladnici ne dogajajo zlorabe ter da se premoženje ne uporablja za neprimerna dogajanja, na primer za gostije ali za siceršnje nepotrebnosti. Za račune o premoženju skrbi uradnik, bratovska mojstra jih morata podpisati. Samo po sebi se razume, da mora biti v blagajni vedno nekaj gotovine za nepredvidene primere; če se prebitek poveča, se mora presežek plodno naložiti v kakšno javno naložbo.

5. Vplačevalcem, ki so v stiski, naj se dajejo ob zadostnem poroštvu brezobrestni predujmi do vsote 25 fl s tem, da se jim od mezde postopno odteguje; kdor prejme več kot 25 fl, mora za vsoto izstaviti zadolžnico in plačati skladnici obresti, ki so v deželi običajne. Posojila morejo pa vendarle zahtevati samo vplačevalci. Šest tednov po novem letu je treba račune poslati c. kr. višjemu rudarskemu uradu in

rudarskemu sodišču, da jih pregleda in odobri.

6. Imenovani urad naj pazi le na to, da se pravilno gospodari, da se ne troši neprimerno in brezvestno in da je glavnica zavarovana. Dalje sme ob nastopivših pregledih ali preverjanjih skladnične blagajne opraviti tudi popis, inventuro. Razen opisanih poslov ne sme urad kako drugače posegati v skladnično ustanovo, opusti naj natančno preračunavanje in prepusti odobritev izdatkov predstojniku podjetja, ki je že tako in tako odgovoren za premoženje.

Vse to naj se torej sporoči upravi plavža in fužine Viljema kneza Auersperga z dostavkom, da mora po povedanih načelih nemudoma ločiti skladnično premoženje od premoženja podjetja in da zato odvede obratna blagajna tja dolžno premoženje v gotovini ali pa — če se vplačevalci zadovoljijo — vloži pravo, zavarovano in vknjiženo zadolžnico v višini dolžnega zneska, ki se obrestuje.

Dunaj, dne 14. junija 1799.

Jožef pl. Leithner mpia

Glede citiranega statuta bratovskih skladnic se moramo najprej vprašati, kje je treba iskati pravir splošne zahteve, naj se legalizira ta rudarska socialnozavarovalna ustanova. Kakor je vprašanje enostavno, tako je odgovor nekoliko težji. Če se omejimo le na ozemlje vse habsburške monarhije, potem najbrž ne bomo v hudi zmoti, če trdimo, — ker so pač nosilci močne rudarske tradicije Šlezija, Češka, Zgornja Štajerska in severovzhodni del Koroške — da moramo iskati najstarejše utemeljitelje bratovskih skladnic v teh delih Avstrije, morda predvsem v Šleziji in na Češkem. Ni brez vrednosti pripomba, da je bil Gussmann rudarski svetnik na Slovaškem in da je Leithner kot visoki uradnik v rudarski centralni administraciji moral vedeti za obstoj in pomen bratovskih skladnic in jih je moral morda celo po svoji uradni dolžnosti propagirati.

Prvi člen statuta bomo pričeli obravnavati pravzaprav z zadnjim stavkom objavljenega besedila, kjer piše, da mora železarsko podjetje na Dvoru nemudoma ločiti skladnično premoženje od obratnega premoženja. Tekst je formuliran tako, da dopušča domnevo, da se je skladnica v kakršni koli obliki ustanovila že nekje po letu 1795 in da je že imela nekaj denarja. Ni izključeno, — to je bila kaj pogosta praksa, nikakor pa ne pravilo — da je neko določeno

vsoto prispevalo tudi podjetje kot začetno glavnico. Prav zato jo je obdržalo v svoji blagajni. Bolj malo verjetno je namreč, da bi delavci svoje prispevke za svojo bratovsko skladnico izročili obratni blagajni. Toda kljub temu ostane do nadaljnjega odprto vprašanje, kdo je pobudnik za polog glavnice, Auersperg, Globočnik ali delavci. Vsekakor se brez vednosti v obratu vedno prisotnega in odgovornega Globočnika ni moglo v podjetju dogoditi nič vidnejšega, glede kneza pa dvomimo, da bi se spuščal v zanj »nepomembne malenkosti«, saj glavnica, ki naj bi jo vplačalo podjetje, ni mogla biti znatnejša: nekaj deset forintov, kvečjemu nekaj sto forintov. Globočnik bi utegnil v gorenjskih fužinah in drugje videti, kaj se je dogajalo z bolnimi ali ponesrečenimi delavci, če bratovska skladnica ni obstajala, in ker je več kot samo površno slišal za delovanje takšnih ustanov drugje po avstrijskem svetu, se nam kar sama ponuja misel, da mu pripišemo določeno pozitivno vlogo pri utemeljevanju bratovske skladnice na Dvoru.

Drugi člen je zanimiv iz več razlogov. Prvič, vplačevalci (tako namreč slovenimo besedo kontribuenti; ne gre za »enkratne« vplačnike, niti ne za plačnike ali plačevalce, ker ni govor o računih ali davkih) so izbrali, izvolili, določil izmed sebe dva ugledna odbornika, ki sta skrbela za pravično, pravilno in preverjeno izplačevanje iz skladnične blagajne; gre torej za delavsko kontrolo izplačevanja. Drugič, klasično skrinjico ali blagajno so odklepali z dvema ključema, ker je imela dve ključavnici, dva zapaha, dve zapori, ki ju je bilo mogoče odpreti samo ob navzočnosti obeh delavskih odbornikov, tudi zakleniti sta jo morala skupaj. Besede die Speer und Gegenspeer pomenijo namreč, da sta bili ključavnici različni in da zato kase en sam bratovski mojster ni mogel odpreti. Naš zgodovinar Pavle Blaznik omenja tudi cehovske skrinjice s tremi različnimi ključavnicami. S tem niso preprečili le kraj in zlorab skladničnega premoženja, ampak so odpiranju blagajne — denar je bil v tistih časih še vedno redka stvar — dodali značaj slovesnega obreda. Tretjič, vodja podjetja se skrinjice niti ni smel dotakniti, čeprav je morda bil v njej shranjen fužinski prispevek niti se ni drznil pod pretvezo kontrole denarja nagovarjati odbornike, naj odpro blagajno. Bil je zgolj njen hranitelj, varuh, čuvaj. Tudi na ta način so nepoklicanim preprečili, da bi brskali po skrinji.

Tretji člen pojasnjuje bistveno funkcijo bratovske skladnice: izplačevanje invalidnine in boleznine članom bratovske skladnice; izplačevanja pokojnine statut še ne pozna. Pri poravnavi računov za »nekatero pobožnost« gre v prvi vrsti za pogrebne stroške, morda tudi za mašno opravilo na praznik sv. Barbare, zaščitnice rudarjev. Izplačevanje oskrbnine otrokom — sirotam je znano in staro načelo, v besedilu je novost le to, da je bil deležen skromnih denarjev tudi ponesrečeni otrok določenega vplačevalca. Poznejša pravila bratovskih skladnic so določala, da plačuje skladnica le zdravnika in zdravila za ponesrečenega člana vplačevalčeve družine. Pozneje so tudi opustili stavek o izplačevanju potnine vandrovcem, da so s tem zavirali fluktuacijo delovne sile. Zadnji stavek tretjega člana sponira sejo, sestanek ali siceršnje obliko množične prostovoljne odobritve izplačil iz blagajne.

Četrty člen daje obratnemu uradniku dokaj obsežno nadzorno pravico in nobene druge kompetence več. Nadzor nekaj zato, ker je bil pismen in vaje računovodskih poslov, nekaj zato, ker je mogel z avtoriteto »predpostavljenega« navajati delavce na varčno gospodarjenje s premoženjem. Iz statuta namreč

vidimo, da manjkajo člani, ki bi natančno naštevati primere, ko se sme določena vsota izplačati in ko se ne sme. Dalje ne vemo še ničesar o sistemu vplačevanja deležev. Kolikšen odstotek vplačevalčeve mezde so odtrgali na izplačilni dan, kdo je bil za to pooblaščen in katere kategorije delavcev je skladnica sploh zajemala (npr. fužinske kovače) oziroma izključevala (npr. voznike, gozdne delavce in podobno)? Upamo, da bomo kdaj pozneje le mogli odgovoriti na ta vprašanja.

Prav na koncu četrtega člena je zahteva, da se mora del presežka naložiti ad fundum publicum, se pravi v posel, v naložbo, v javno ustanovo, ki bo prejeto vsoto obrestovala. To pa ni več cehovska praksa, ampak že novejši trgovski oziroma bančni posel.

Peti člen gre korak dalje od ožjih socialnozavarovalnih ugodnosti in dovoljuje izplačevanje predujmov, točneje rečeno dveh vrst predujmov. Zaradi tega se na prvi pogled zdi, kot da bi ta boniteta bila v nasprotju z določili tretjega in četrtega člena, kjer se precizirajo primeri izplačevanja določenih vsot. Če pomislimo, da pojem nesreče (3. člen) ne vsebuje samo fizične poškodbe pri delu, ampak tudi požar, povodenj in siceršnje uničenje delavčevega premoženja, potem ne gre za nepotrebne izdatke (4. člen), pač pa za posebno obliko socialne pomoči. Manjše izplačane vsote so res bile predujmi, večje vsote so že tretirali kot posojila, ki jih je bilo treba vračati z obrestmi. Kot je plačevanje obresti zniževalo delavcu mezdo, tako je po drugi strani fungiranje skladnice kot fabriške posojilnice verjetno naletelo na tihi pristanek vplačevalcev.

Šesti člen, kamor v bistvu spada tudi zadnji stavek 5. člena o pošiljanju računov v pregled, pooblašča višji rudarski urad in rudarsko sodišče, da opravlja vrhovno nadzorno funkcijo nad skladnico. To pomeni, da skladnica le ni bila tako privatna delavskozavarovalna ustanova, da bi bila znana zgolj na relaciji delavci — fužina, bi pa že ne bila več v dosegu cesarsko-kraljevega urada, čigar primarne naloge so sicer bile drugačne, namreč izključno rudarsko-tehnične in rudarsko-pravne narave.

Vsekakor pa socialnozavarovalno pravo, ki bi zajelo delavce vseh fužin na Kranjskem ali v še manjši upravno-teritorialni enoti, v tisti dobi in še dolgo časa pozneje ni bilo niti nakazano; iz statutih, ki jih objavljamo, še ni mogoče sklepati, da gredo člani v to moderno smer. Izjema je seveda 3. člen, ki se pa nanaša zgolj na še ne znano in morda ne neznatno število vplačevalcev v dvorski železarni.